

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Κριτική Παιδαγωγική της Ειρήνης: Έρευνα, Θεωρία και Πράξη

Ενότητα 7: Παιδαγωγικοί πόροι και πρακτικές της Κριτικής Παιδαγωγικής της Ειρήνης

7.1 Τα προγράμματα σπουδών και το παράδειγμα ενός κριτικού ειρηνιστικού προγράμματος σπουδών με θέμα «Ναζισμός». Κριτικές ειρηνιστικές παιδαγωγικές πρακτικές

Κυριάκος Μπονίδης
Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Προγράμματα σπουδών

Παραδοχή αναφορικά με τα προγράμματα σπουδών

- Τα προγράμματα σπουδών σχεδιάζονται και αναπτύσσονται με αξιολογικό κριτήριο την πεποίθηση ότι **δεν πρέπει να συνιστούν τα ίδια μέσο άσκησης καμιάς μορφής βίας στους εκπαιδευόμενους και στις εκπαιδευόμενες.**

Προγράμματα σπουδών

- Ως προς το «μοντέλο σχεδιασμού» είναι ενιαιοποιημένα (διεπιστημονικά ή θεματοκεντρικά) προγράμματα «διαδικασίας».
- Δίνουν βαρύτητα στη διαδικασία της μάθησης και στη μάθηση του μαθητή κριτικά και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την οργάνωση μιας ενεργούς κριτικής-χειραφετητικής εκπαίδευσης.

Τα περιεχόμενα μάθησης

- Προσεγγίζονται από ποικίλες σκοπιές βάσει του ηλικιακού επιπέδου και των ενδιαφερόντων των εκπαιδευομένων είτε διεπιστημονικά μέσω της σύμπραξης των επιμέρους μαθημάτων με διάφορους τρόπους διεπιστημονικότητας (π.χ. multi- pluri-, cross- trans-disciplinarity) είτε θεματοκεντρικά (διαθεματικά) με την κατάργηση των επιμέρους μαθημάτων και την εξέταση των προβλημάτων της ειρήνης.

Τα περιεχόμενα μάθησης μπορούν να κατανεμηθούν στους εξής άξονες (1/3)

1) Ο πόλεμος, η στρατιωτική βία και το παγκόσμιο σύστημα κυριαρχίας:

- α) Στρατιωτική βία, τα ενδιαφέροντα κυριαρχίας που λανθάνουν, το παγκόσμιο σύστημα, κέντρο-περιφέρεια -ιστορική ανάλυση που αποβλέπει στην κριτική κατανόηση των αιτιών της απουσίας της ειρήνης στο ιστορικό γίνεσθαι, αλλά και στην ανάπτυξη στρατηγικών που εμποδίζουν τη βία ή εξασφαλίζουν την απουσία της.
- β) Στρατιωτικά συστήματα και στρατηγικές:
 - - η ασφάλεια ως αιτιολόγηση
 - - η διατήρηση και η επέκταση κυριαρχίας
 - - ο ρόλος των εξοπλιστικών δαπανών στην οικονομική σταθερότητα από την άποψη της οικονομίας, των δομών, της τεχνολογίας και του εκσυγχρονισμού της
 - - Το στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα.

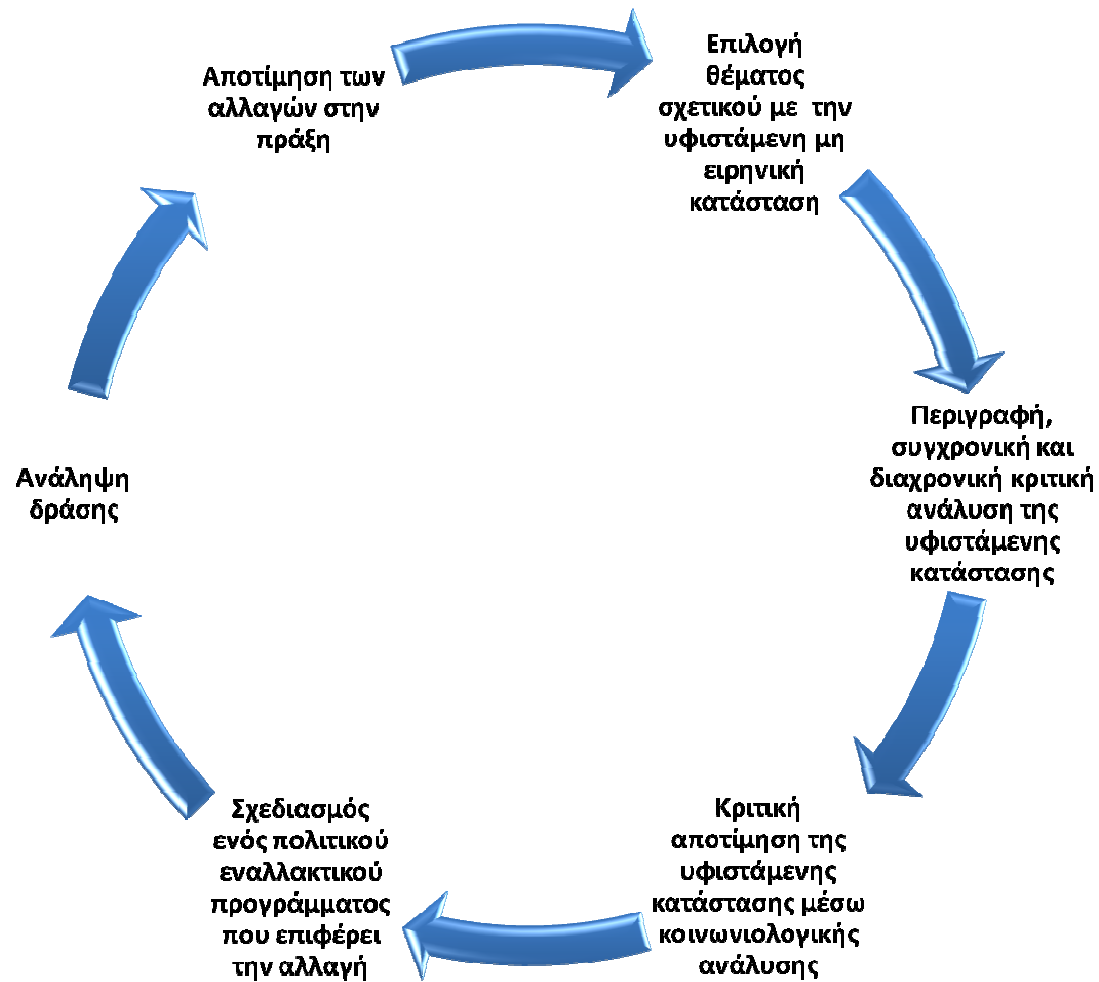
Τα περιεχόμενα μάθησης μπορούν να κατανεμηθούν στους εξής άξονες (2/3)

- γ) Ιδεολογική νομιμοποίηση του στρατιωτικού συμπλέγματος:
- - Στρατηγικές ιδεολογίες (η κατασκευή του πολέμου), «παράλογο» εμείς - εικόνες εχθρού και συλλογικά στερεότυπα.
- δ) Κοινωνική βάση και συνέπειες της επιθετικότητας- οι συγκρούσεις, δεδομένου ότι με την επίγνωση της ύπαρξης τους ή και μέσω αυτών (π.χ. με επανάσταση) θα επιτευχθεί η αλλαγή των κοινωνικών δομών που παράγουν τη βία.
- ε) Οι πολεμικές καταστροφές.
- στ) Ρεαλιστικά σχέδια αφοπλισμού βαθμιαίως ή μονομερώς.
- ζ) Σχέδια εκδημοκρατισμού και στρατηγικές εφαρμογής τους.
- η) Μοντέλα ρύθμισης των συγκρούσεων.

Τα περιεχόμενα μάθησης μπορούν να κατανεμηθούν στους εξής άξονες (3/3)

- II) Κριτικά προσδιορισμένη ειρήνη-οικονομική ευημερία, ανάπτυξη και κοινωνική δικαιοσύνη ενδοκοινωνικά και διεθνώς από οικονομική, στρατιωτική, πολιτική και κοινωνικοπολιτισμική άποψη:
 - α) Δομική βία και οι κυριότερες εκφάνσεις της.

Η ανάπτυξη του κριτικού ειρηνιστικού προγράμματος σπουδών

Σχεδιάγραμμα 1

Παράδειγμα ενός κριτικού ειρηνιστικού προγράμματος με θέμα «Ναζισμός»

Υπερ-επιστημονικό (cross-disciplinarity) πρόγραμμα σπουδών

Ιστορία: Η ιστορία του ναζισμού: ο ναζισμός στη Γερμανία και ο νεοναζισμός (1/2)

- Κριτική ιστορική ανάλυση που αποβλέπει στην κριτική κατανόηση των αιτιών του και στην ανάπτυξη στρατηγικών που τον εμποδίζουν ή εξασφαλίζουν την απουσία του.
- Κριτικός ιστορικός γραμματισμός.

Ιστορία: Η ιστορία του ναζισμού: ο ναζισμός στη Γερμανία και ο νεοναζισμός (2/2)

- **Θέματα:** Η άνοδος του ναζισμού στη Γερμανία του Μεσοπολέμου και ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος: εισαγωγή στο ιστορικό πλαίσιο - σύντομη ιστορική επισκόπηση.
- **Δραστηριότητες:** Κριτική «επικοινωνιακή διδακτική» Ομαδική συνεργατική μάθηση και παρουσίαση και συζήτηση στην ολομέλεια.
- **Διεπιστημονικές διασυνδέσεις:** -

Ιστορία (1/3)

Θέματα:

- **Αιτίες της ανόδου του ναζισμού: Η νομιμοποίησή του.**
- **Η πολιτισμική βία.**
- Ο εθνικισμός και η κρίση της εθνικής ταυτότητας. Η εθνικιστική ιδεολογία, το έθνος κράτος και το συλλογικό υποκείμενο: ιστορία και συνέπειες.
- Η νομιμοποίηση από την επιστήμη.
- Η ιδεολογική νομιμοποίηση του στρατιωτικού συμπλέγματος.
- Η κατασκευή του πολέμου, το «παράλογο» εμείς - εικόνες εχθρού και συλλογικά στερεότυπα και η προπαγάνδα.
- Τελετουργικά και σύμβολα.
- Η τέχνη στην υπηρεσία του ναζισμού.
- **Η πολιτισμική βία και ο νεοναζισμός.**

Ιστορία (2/3)

Δραστηριότητες:

- Κριτική «επικοινωνιακή διδακτική».
- Ομαδική συνεργατική μάθηση, παρουσίαση στην ολομέλεια, εννοιολογικός χάρτης, συζήτηση «γυάλας».
- Κριτική ανάλυση «εθνικιστικών-ναζιστικών» επιστημονικών κειμένων .
- Κριτική ανάλυση λόγου και εικόνας σχετικών κειμένων.
- Κριτική ανάλυση λόγου και εικόνας σχετικών κειμένων.
- Ατομική και κατά ζεύγη εργασία.

Ιστορία (3/3)

Διεπιστημονικές διασυνδέσεις:

- Κοινωνιολογία, Γλώσσα.
- Γερμανική Γλώσσα, Κοινωνιολογία.
- Νεοελληνική και Γερμανική Γλώσσα.

Ιστορία: Η δομική βία (1/3)

Θέματα:

- το οικονομικο-πολιτικό σύστημα .
- η οικονομική κρίση.
- η στρατοκρατία, το στρατιωτικό βιομηχανικό σύμπλεγμα.
- τα τάγματα εφόδου, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης.
- η πειθαρχία και η υπακοή.
- ο αθλητισμός.
- το εθνικιστικό και αυταρχικό σχολείο.
- η ανεργία, η πείνα, η φτώχεια, η εξαθλίωση, η εκμετάλλευση.
- οι διώξεις, τα πογκρόμ.
- ο ρατσισμός, η ξενοφοβία, η ομοφοβία, ο σεξισμός.
- η στέρηση της ανθρώπινης ελευθερίας.
- η καταστροφή της φύσης από τον πόλεμο.

Ιστορία: Η δομική βία (2/3)

Δραστηριότητες:

- Ομαδική συνεργατική μάθηση, παρουσίαση στην ολομέλεια, εννοιολογικός χάρτης, συζήτηση «γυάλας»,.
- Διάλογος με προσκεκλημένους και προσκεκλημένες που έχουν σχέση με τα θέματα που μελετούν (επιστήμονες, πολιτικούς, εκπροσώπους συλλόγων και σωματείων κ.ά.).
- Θέατρο καταπιεσμένου.

Ιστορία: Η δομική βία (3/3)

Διεπιστημονικές διασυνδέσεις:

- Κοινωνιολογία.
- Γλώσσα.
- Λογοτεχνία.
- Τέχνες

Ιστορία: Η άμεση βία

Θέματα:

- Τα κύρια πολεμικά γεγονότα.
- Το ολοκαύτωμα.
- Η βία των νεοναζιστών.

Διεπιστημονικές διασυνδέσεις:

- Νεοελληνική και Γερμανική γλώσσα.
- Τέχνες.

Γλώσσα

- Γλώσσα και ναζιστική ιδεολογία (κριτικός γραμματισμός).
- Κριτική ανάλυση κειμένων στα γερμανικά και στα ελληνικά (επιστημονικός, πολιτικός λόγος, προπαγάνδα κ.λπ.).

Λογοτεχνία και γερμανική γλώσσα και μουσική

Κριτική ανάλυση «ναζιστικής» λογοτεχνίας και μελέτη αντιναζιστικής λογοτεχνίας

- *Volk ohne Raum* (1926) του Hans Grimm .
- *Kompost* (1934) του Ulrich Sander.
- *Volk auf dem Weg* (1930-1942) του Josef Ponten.
- *Und Gott schweigt...?* (1936) του Edwin Erich Dwinger.
- *Volk im Feuer* (1934) του Otto Paust .
- *Anna Brand* (1939) του Wilhelm Schmidtbonns.
- *Τζιοκόντα*, του Νίκου Κοκάντζη.
- *Ημερολόγιο* της Άννας Φρανκ.
- *Τρόμος και αθλιότητα του Γ' Ράιχ*, του Μπέρτολτ Μπρεχτ.
- *Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος*, του Πρίμο Λέβι.
- *Αυτοί που βούλιαξαν και αυτοί που σώθηκαν*, του Πρίμο Λέβι.

Μαουτχάουζεν, του Ιάκωβου Καμπανέλλη

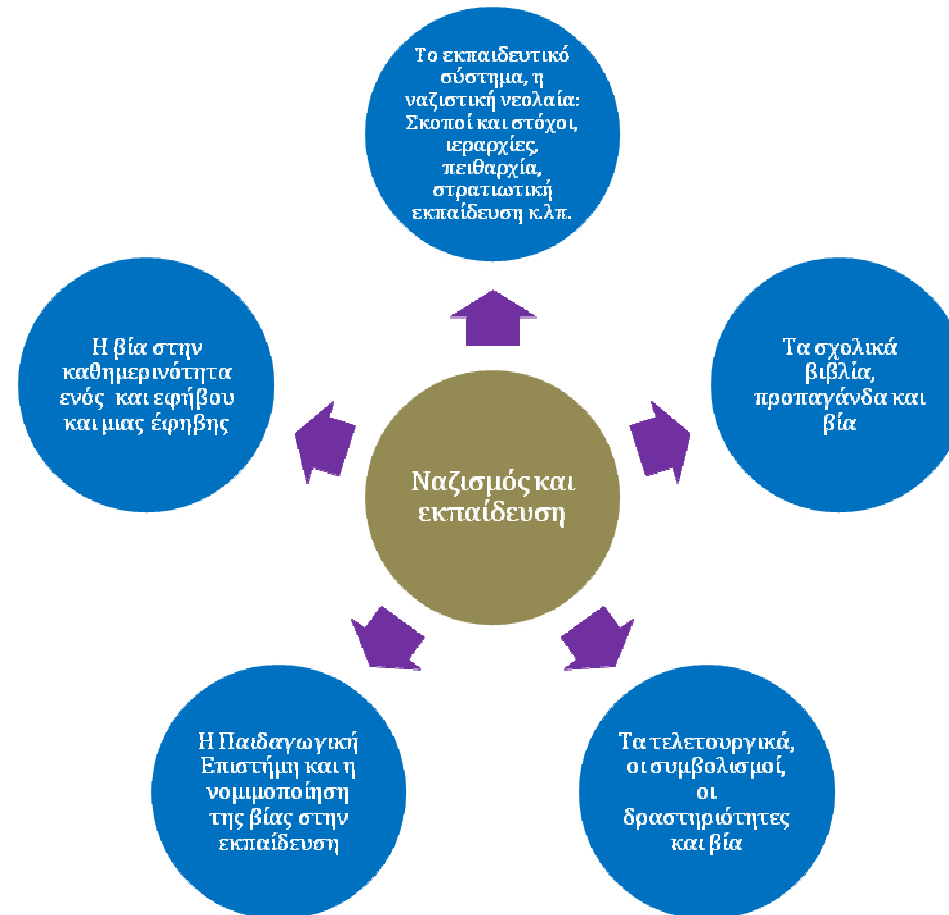
Τέχνες και Γερμανική γλώσσα

- Κριτική ανάλυση της ναζιστικής τέχνης, του κινηματογράφου, της ζωγραφικής, της γλυπτικής, της προπαγάνδας.

Αντιναζιστικός κινηματογράφος

- *Η λίστα του Σίντλερ* του Στίβεν Σπίλμπεργκ.
- *Ο πιανίστας* του Ρομάν Πολάνσκι.
- *Το κύμα του* του Ντένις Γκάνσελ.
- *Από τη Νυρεμβέργη στη Νυρεμβέργη (ντοκιμαντέρ)* του Φρεντερίκ Ροσίφ.
- *Η εκλογή της Σόφι* του Άλαν Πάκουλα.
- *Νύχτα και καταχνιά* (ντοκιμαντέρ) του Αλέν Ρενέ.
- *Το μουσικό κουτί, Αμήν* του Κώστα Γαβρά.
- *Χίτλερ, Η αρχή του κακού* του Κρίστιαν Ντουγκουάι.
- *Η πτώση του Όλιβερ Χιρσμπίγκελ*.
- *Μαθήματα αμερικάνικης ιστορίας* του Τόνι Κέι.

Θεματοκεντρικό πρόγραμμα

Σχεδιάγραμμα 2

Ομαδική συνεργατική μάθηση

- Συλλογή υλικού.
- Μελέτη του υλικού.
- Κριτική ανάλυση σε μικροεπίπεδο του υλικού.
- Σύνθεση κειμένων.
- Ατομική εργασία

Παρουσίαση της ομαδικής και ατομικής εργασίας στην ολομέλεια

Κριτικές ειρηνιστικές παιδαγωγικές πρακτικές

Παιδαγωγικές πρακτικές (1/5)

- Η κριτική «επικοινωνιακή διδακτική».
- Η κριτική προσέγγιση και ανάλυση του ιδεολογικού περιεχομένου ποικίλου υλικού, π.χ. των σχολικών βιβλίων, σύγχρονων και παλιότερων, των μέσων διδασκαλίας και μάθησης, καθώς και του περιεχομένου των ΜΜΕ και των ΤΠΕ.
- Η ατομική και η ομαδική έρευνα στη βιβλιοθήκη, στο διαδίκτυο και στο κοινωνικό πεδίο με μεθοδολογικά εργαλεία των κοινωνικών και των φυσικών επιστημών.

Παιδαγωγικές πρακτικές (2/5)

- Το παίξιμο και χρήση παιχνιδιών με ειρηνιστικό περιεχόμενο, με την οποία οι εμπλεκόμενοι και οι εμπλεκόμενες εντάσσονται σε μια κατάσταση που σχετίζεται με τις διαφορετικές μορφές της βίας και την απουσία της ειρήνης και καλούνται να σκεφτούν κριτικά και να δράσουν χειραφετητικά σαν να ήταν η κατάσταση που βιώνουν πραγματική.
- Το παίξιμο ρόλων, η δραματοποίηση. Η εφαρμογή πρακτικών που σχετίζονται με τις τέχνες, με το θέατρο, π.χ. το «θέατρο του καταπιεσμένου», το χορό, τη μουσική, τη ζωγραφική και τον κινηματογράφο.

Παιδαγωγικές πρακτικές (3/5)

- Η αυτοδιαχείριση της σχολικής μονάδας ή των δομών της Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης στη βάση της δημοκρατίας, της συμμετοχής και της ισότητας όλων των μελών τους. Στο πλαίσιο αυτό σημαντικό ρόλο αναλαμβάνουν και όργανα όπως τα συμβούλια των εκπαιδευομένων και η γενική συνέλευση, στα οποία συζητούνται και λαμβάνονται οι αποφάσεις για ποικίλα θέματα που σχετίζονται με τη συνολική λειτουργία του σχολείου τους ή της εκπαιδευτικής δομής τους αντιστοίχως, από την προσέγγιση, για παράδειγμα, καθημερινών περιστατικών επιθετικότητας, βίας, ρατσισμού έως και τη μορφή της διοίκησης και της διαχείρισης των οικονομικών.

Παιδαγωγικές πρακτικές (4/5)

- Η σύσταση επιμέρους ομάδων/ομίλων δράσης -π.χ. της οικολογικής, της αντιρατσιστικής, της αντιπολεμικής-, οι οποίες συγκροτούνται με κριτήριο τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων, αναλαμβάνουν σχετικές πρωτοβουλίες (παραγωγή υλικού, αφισών, οργάνωση σεμιναρίων και εκδηλώσεων, φεστιβάλ), συνεργάζονται με αντίστοιχες πρωτοβουλίες πολιτών, συλλόγους και σωματεία και αναλαμβάνουν δράση στην τοπική κοινωνία (π.χ. προστασία του περιβάλλοντος, ανακύκλωση, δενδροφύτευση), αλλά και στην παγκόσμια (π.χ. μέσω του διαδικτύου).

Παιδαγωγικές πρακτικές (5/5)

- Η διοργάνωση σεμιναρίων με αντικείμενο τις κριτικές σπουδές ειρήνης και ημερίδων στις οποίες οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες παρουσιάζουν την εμπειρία τους και τα προϊόντα των ερευνών, των αναλύσεων και τη δράση τους.
- Ο διάλογος με προσκεκλημένους και προσκεκλημένες που έχουν σχέση με τα θέματα που μελετούν (επιστήμονες, πολιτικούς, εκπροσώπους συλλόγων και σωματείων).
- Η ενεργός συμμετοχή στα σχετικά τοπικά, εθνικά και παγκόσμια δίκτυα με συνδιασκέψεις, ηλεκτρονικά φόρουμ, αλληλογραφία και της παρουσίας τους με ηλεκτρονικές εκδόσεις.
- Ο εξανθρωπισμός, τέλος, της σχέσης εκπαιδευτικών-εκπαιδευομένων και του αναπροσδιορισμού των ταυτοτήτων τους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

- Σχεδιάγραμμα 1, 2: Μπονίδης, Κ. (υπό έκδοση). *Παιδαγωγική της Ειρήνης: Η θεωρία και η πράξη μιας εκπαίδευσης που αποβλέπει στην ειρήνη, την κοινωνική δικαιοσύνη και την οικολογία*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 154.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Κυριάκος Μπονίδης.
«Κριτική Παιδαγωγική της Ειρήνης: Έρευνα, Θεωρία και Πράξη. Παιδαγωγικοί πόροι και πρακτικές της Κριτικής Παιδαγωγικής της Ειρήνης. Τα προγράμματα σπουδών και το παράδειγμα ενός κριτικού ειρηνιστικού προγράμματος σπουδών με θέμα «Ναζισμός». Κριτικές ειρηνιστικές παιδαγωγικές πρακτικές». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS325/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Κοντοβά

Θεσσαλονίκη, Ακαδημαϊκό έτος 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.